

Introducció a

*Breve epilogo de las
festivas
demostraciones con
que cordialmente
obfequioffos, y
rendidamente
alegres fe
demostraron el ...*

*Territoris (2000), 3:
333-337*

Introducció

a

Breve epílogo de las festivas demostraciones con que cordialmente obsequiosos...

Breve epílogo de las festivas demostraciones con que cordialmente obsequiosos, y rendidamente alegres fe demostraron el Muy Illvstre Ayuntamiento, estado eclesiastico y demas naturales de la Ysla, y Real Fuerza de Yvisa, con el motivo de la exaltacion al Trono de fu Monarca, el Señor Don Fernando VI Rey de las Españas y III de Aragón e Iviza, en los dias 3, 4 y 5 de Diciembre de 1746. Duu un afegit titulat «Breve descripción de lo que es, y contiene la isla de Yviza» (pàg. 16-29). Edició facsímil d'aquesta obra publicada a Palma, Ignasi Frau (?), 1747 (?) Palma, 1993, Miquel Font, Editor. Col·lecció Opuscula Efímera, núm. 9, VIII + 29 pàg. Vid. pàg. V-VIII.

* * *

A les aïllades Pitiüses (Eivissa i Formentera), hi arribava el ressò, més o menys allunyat, del traspàs dels monarques i del començament dels nous regnats. A la crida dels governants reials i municipals i davant la pretesa sumptuositat de les celebracions públiques, el poble eivissenc hi responia amb l'admiració i la gresca acostumades. A vegades, un fulletó, d'impressió més aviat humil, recordava la relativa magnitud de la festa.

Sabíem, a través d'una citació de l'il·lustrat José Vargas Ponce, al seu ben conegut llibre (1787) sobre les Illes, que existia una publicació que recordava els sonats actes i espectacles que a Eivissa celebraren amb motiu de la coronació del rei Ferran VI «de les Espanyes» (Ferran III «d'Aragó i Eivissa») durant tres primerencs dies del desembre de l'any 1746.

Però ja al segle XIX, els exemplars d'aquest *Breve epílogo de las festivas demostraciones* [...] *con el motivo de la exaltación al Trono* de l'esmentat rei sembla que eren introbables. L'erudit eivissenc Josep Clapés, al seu treball bibliogràfic i biogràfic sobre la història de la seva illa (1887), ens diu que ell no ha pogut veure aquesta publicació. En plena centúria actual, a la revista *Ibiza* (núm. 11, març 1945), hom indicava taxativament que «desconocemos este folleto que cita el Sr. Vargas Ponce». De fet, d'aquest fulletó, no n'apareix pas citació en diverses obres bibliogràfiques (Bover, Palau, etc.), de reconeguda solvència.

És tasca bona i profitosa que ara el prestigiós editor Miquel Font, sempre acollidor i amatent a les obres amb referència a les Balears i als autors balearics, especialment respecte a Mallorca, hagi decidit donar de nou a la llum aquesta publicació. El curiós opuscle evoca directament un ambient i una època que en part desapareixerà cinc o sis decennis després, amb la relativa escombrada de l'Antic Règim i amb un cert redreçament poblacional i econòmic.

Com solia succeir en aquests casos, la publicació es divideix en dues parts ben diferenciades. La primera es refereix a la relativa fastuositat de les festes i a l'esclat popular, tot això en viu contrast amb la monòtona vida quotidiana d'una població sotmesa a la penúria i a la inseguretat del temps. Primer hom fa al·lusió a les exèquies pel rei traspasat. Però immediatament el que tenen present «*los naturales de esta isla*» és l'aparició del nou monarca, «*el nuevo Sol que les amanecía para ilustrarlos*».

És llavors quan el governador, el Capítol eclesiàstic i molt especialment l'Ajuntament organitzen les esmentades festes i celebracions, els detalls de les quals llegirà sens dubte plaentment el lector encuriós. En un moment donat, l'esclat de llums i focs fou tal que, davant l'astorada mirada dels eivissencs, «*pareció que el Sol, de un vuelo, retrocedió su carrera*». No és pas imatge inadequada per al segle il·lustrat.

Una segona part ens recorda l'estat poblacional i econòmic de les dues Pitiüses. Constitueix la part titulada precisament «Breve descripción de lo que es, y contiene la isla de Yviza». Es tracta d'una informació més ben estructurada que la que podíem conèixer a través de les visites pastorals o d'alguna escadussera descripció documental. Pocs anys després (1751), la coneguda *Resumpta Histórica, corográfica, y cronológica* que encarregà l'Ajuntament i que acompanya les *Ordinaciones* del municipi representa la continuació de la mateixa pauta i amb resultats ben semblants. És al final del segle que hi haurà dades més abundants i concretes en l'obra esmentada de José Vargas Ponce i, un any abans, a la *Breve noticia del estado natural, civil, militar y político que hoy tienen las islas de Ibiza y Formentera* (1786), que escrigué Manuel Abad y Lasiera, primer bisbe de les Pitiüses. La llista d'aquestes informacions, algunes voltes amb dades estadístiques, podria continuar amb els documents que acompanyaren aquella espècie de «pla de desenvolupament» que a l'illa d'Eivissa hi hagué, a finals del segle XVIII.

Però no deixa pas de tenir interès que, al present fulletó, se'ns expliqui breument, però d'una forma ordenada, l'estat de la població i de les activitats econòmiques, que podem pensar que són referides al cinquè decenni de la centúria. La població de les Pitiüses sumava llavors uns 13.100 habitants. Les densitats eren ben baixes: per a Eivissa, amb 12.700 de població absoluta, uns 25 habitants per km². Per a Formentera, que no feia encara mig segle que havia començat a repoblar-se —fet que estudio amb una certa detenció al meu treball sobre aquesta illa—, amb unes 80 famílies, representava tan sols uns cinc habitants per km².

L'únic nucli concentrat era la vila d'Eivissa, simplement *sa Vila*, voltada, com ja he explicat en altres ocasions, d'un món rural profundament mediterrani, amb un poblament completament dispers. A la part emmurallada del nucli, si voleu amb més exacta denominació *Dalt Vila*, s'hi aplegaven les famílies benestants. Amb *ses murades i es castell* constituïa la «*Real Fortaleza*». En total, devia estar ocupada per uns 900 habitants. Extramurs, el raval de sa Marina reunia una població relativament nombrosa (uns 1.700 habitants), multiforme i bellugadissa, barreja de mariners, pescadors, traficants, menestrals i fins i tot alguns pagesos, juntament amb gent, com sempre succeeix en aquests casos, d'ofici ben difícil de determinar.

En qualsevol aspecte hi havia un viu contrast entre Dalt Vila i sa Marina, fins i tot en la llengua. El llibret que teniu entre mans és el primer imprès, que jo sàpiga, que subratlla explícitament aquest fet, que reflectiran després altres descripcions posteriors, inclosa la *Resumpta* abans esmentada, d'acord amb l'avenç que el castellà va tenint dins el context polític i cultural que anava imposant la nova dinastia. A l'opuscle que presentem hom afirma que els habitants de Dalt Vila «*visten á la Española, cuyo Idioma hablan perfectamente*». En canvi, a sa marina «*hablan á la mallorquina*». I aquesta última era

també, segons el nostre opuscle, la parla de tota la resta de l'illa, de tot el món rural eivissenc i formenterer: «*Hablan el Ydioma mallorquin*». Em sembla que l'autor del llibret no coneixia pas gaire les subtils —de vegades no tan subtils— diferències que s'amaguen entre els apel·latius «eivissenc» i «mallorquí».

Resulten breus, però substancials, les presentacions dels quartons rurals eivissencs i de l'illa de Formentera. En voldríem saber més, sens dubte, però ja és molt que ara puguem disposar d'aquesta vívida evocació de les Pitiüses, de les terres i de la gent eivissenques i formentereres.

Crec que ens resta tan sols agrair a l'editor Miquel Font que hagi decidit publicar de nou aquest interessant opuscle. De fet, que sapiguem, constitueix la primera descripció impresa relativament àmplia de les Pitiüses i això sols li dona, malgrat la seva brevetat, un valor considerable; a part, és clar, de la versió directa d'un fet col·lectiu com són les festes descrites. Per altra banda, apassionat l'editor per aquest tipus d'obres, ha anat cercant fins a aclarir-nos quina era la impremta on el fulletó fou publicat. Pel dibuix i el lema utilitzats al gravat final, es tractaria d'un taller de la ciutat de Palma de Mallorca, del qual sabem que en el moment de l'edició del nostre opuscle —que hem de suposar que fou l'any següent (1747) a les festes relatades— pertanyia a la família Frau. En aquells moments el propietari era Ignasi Frau, que regentà la impremta de 1737 a 1762. L'antecedent més segur és Jeroni Frau, impressor de 1706 a 1729; però hi ha ja uns Frau a la segona meitat del segle XVII. Pocs anys després, Ignasi Frau apareixia com a impressor reial; més tard consta com a tal Ignasi Sarrà i, ja en el començament del segle passat, Marcel·lina Sarrà.

Posem punt final. No vull pas distreure més el lector, que sens dubte estarà interessat a llegir l'obra que tinc l'honor de presentar. Gireu full i us trobareu amb una solemne evocació històrica i amb una directa evocació geogràfica. Ambdues ens fan retrocedir, gairebé any per any, a dos segles i mig enrere dins l'entranyable passat d'aquestes illes.

Doctor Joan Vilà i Valentí,
professor emèrit de la Universitat de Barcelona,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans